

POSTANOWIENIE

Dnia 24 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z wniosku P. S.

przy uczestnictwie Ż. S.

o egzekucję kontaktów z małoletnią P. S.,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu niejawnym

w dniu 24 lutego 2010 r.,

skargi uczestniczki o stwierdzenie niezgodności z prawem

prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 26 lutego 2008 r., sygn. akt II Cz (...),

oddala skargę.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 30 listopada 2007 r. Sąd Rejonowy w K., na podstawie art. 1051 k.p.c., nałożył na dłużniczkę Ż. S. grzywnę w kwocie 500 zł z zamianą na pięć dni aresztu, stwierdził bowiem, że nie respektuje ona prawomocnego orzeczenia Sądu Okręgowego w P. z dnia 15 listopada 2006 r., gdyż – wbrew nakazom wynikającym z tego orzeczenia – nie dopuszcza do kontaktów wierzyciela P. S. z małoletnią córką stron P.

Sąd Okręgowy w K., kierując się wskazaniem uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1992 r., III CZP 16/92 (OSNCP 1992, nr 9, poz. 162), uznał, że podstawą

żądania wierzyciela jest art. 1051 k.p.c., w związku z czym – dzielając ustalenia Sądu Rejonowego, z których wynika, że dłużniczka nie dopuszcza do kontaktów wierzyciela z ich małoletnią córką – uznał, iż nałożenie grzywny było uzasadnione i postanowieniem z dnia 26 lutego 2008 r. zażalenie dłużniczki oddalił.

Postanowienie Sądu drugiej instancji zaskarżyła dłużniczka, wnosząc skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Zarzuciła, że doszło do naruszenia art. 1051, 1050 i 598¹ k.p.c., w wyniku czego zaskarżone orzeczenie jest niezgodne z tymi przepisami. Skarżąca powołała się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08 (OSNC 2009, nr 1, poz. 12), zgodnie z którą postanowienie regulujące kontakty rodziców z dzieckiem, nakazujące wydawanie dziecka przez rodzica, któremu powierzono wykonywanie władzy rodzicielskiej, oraz zobowiązujące drugiego rodzica do odprowadzania dziecka, podlega wykonaniu w postępowaniu unormowanym w art. 598¹ i nast. k.p.c., a nie w postępowaniu egzekucyjnym. Zarzuciła również, że nawet przyjęcie, iż właściwe jest postępowanie egzekucyjne, nie uzasadniało stosowania art. 1051, lecz art. 1050 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Postępowanie w sprawach o wykonanie orzeczeń dotyczących wydania dziecka lub osoby pozostającej pod opieką oraz uregulowania kontaktów między rodzicami a dzieckiem przechodzi ciągłą ewolucję, mającą swe korzenie w unormowaniach praw dzielnicowych. W okresie przedwojennym – pod rządem kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r. – przyjmowano, że do wymuszenia wydania dziecka lub umożliwienia widzenia się z nim ma zastosowanie art. 819, dotyczący egzekucji roszczeń niemajątkowych. Stanowisko to znalazło potwierdzenie w uchwale całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 1947 r., C.Prez. 6/47 (OSN 1948, nr 1, poz. 1), w której z mocą zasady prawnej przyjęto, że egzekucja roszczenia o wydanie dziecka osobie uprawnionej odbywa się w ramach egzekucji roszczeń niepieniężnych, z odpowiednim zastosowaniem art. 812 § 1, 815 i 816, dotyczących wydania rzeczy ruchomej, a gdyby – wyjątkowo – odebranie dziecka przez komornika wymagało współdziałania dłużnika, sąd na wniosek osoby uprawnionej mógł zastosować art. 819. W uzasadnieniu stwierdzono, że egzekucja roszczeń o wydanie dziecka nie została uregulowana wprost, zatem należy odwołać się do analogii i – uwzględniając przede wszystkim interes dziecka – stosować wymienione przepisy o egzekucji roszczeń niepieniężnych.

Przedstawiona uchwała na wiele lat wytyczyła kierunek praktyki sądowej, która jednak zaczęła dostarczać wielu przykładów nieprawidłowości. Z jednej strony okazało się, że nie jest łatwe ani zręczne stosowanie do dziecka przepisów dotyczących egzekucji rzeczy, z drugiej natomiast, że komornicy nie mają odpowiedniego przygotowania do wykonywania tak delikatnych i wymagających wysokich umiejętności działań. Doraźnym działaniem prawodawcy było więc dodanie do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 października 1962 r. w sprawie czynności komorników (Dz. U. Nr 58, poz. 284) przepisu § 78, który zobowiązywał komornika – przed przystąpieniem do przymusowego wykonania tytułu, zobowiązującego do wydania osoby – do wezwania dłużnika, aby wydał ją dobrowolnie w określonym terminie wierzycielowi lub osobie przez niego wskazanej. Przymusowe odebranie osoby i wydanie jej wierzycielowi mogło być dokonane tylko w obecności wierzyciela (lub wskazanej osoby), przy czym komornik zobowiązany był zachować szczególną ostrożność, aby na skutek czynności egzekucyjnych osoba, która ma być odebrana, nie odniosła krzywdy fizycznej lub moralnej; w razie potrzeby komornik miał obowiązek zażądać pomocy od instytucji opieki społecznej.

Projektując kodeks postępowania cywilnego z 1964 r., ustawodawca zdecydował się na utworzenie w tytule III księgi drugiej części drugiej osobnego działu VI pt. „Wykonanie orzeczeń dotyczących odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką” (art. 1089-1095). Takie rozwiązanie nie miało jednak większych walorów juralnych, gdyż wydanie osoby i tak następowało w drodze postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komornika. W późniejszym okresie Sąd Najwyższy, rozstrzygając zagadnienia dotyczące wydania (odebrania) dziecka, sięgnął zresztą wprost do przepisów normujących egzekucję świadczeń niepieniężnych. W szczególności stwierdził, że orzeczenie sądu przyznające temu z rodziców, któremu nie zostało powierzone wykonanie władzy rodzicielskiej, uprawnienie do określonych kontaktów z dzieckiem, podlega wykonaniu w drodze egzekucji przy zastosowaniu środków przewidzianych w dziale o egzekucji świadczeń niepieniężnych (por. np. uchwały z dnia 30 stycznia 1975 r., III CZP 94/75, OSNCP 1976, nr 7-8, poz. 157, z dnia 26 maja 1975 r., III CZP 30/75, OSNCP 1976, nr 3, poz. 41 ze sprost. w OSNCP 1976, nr 4, okładka, oraz z dnia 20 marca 1992 r., III CZP 16/92, OSNCP 1992, nr 9, poz. 162).

Przez wiele lat praktyka sądowa była w tym zakresie unormowana, jakkolwiek – mimo wyczerpującej regulacji i jednolitego orzecznictwa Sądu Najwyższego – wciąż

pozostawało wiele wątpliwości aksjologicznych i praktycznych. W wyniku narastającej krytyki doszło do uchwalenia ustawy z 19 lipca 2001 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 98, poz. 1069). Jej mocą uchylone zostały przepisy art. 580, 790 oraz 1089–1095¹, jak też znowelizowano przepis art. 579, a do działu II tytułu I części pierwszej księgi drugiej kodeksu postępowania cywilnego wprowadzono nowy oddział 5, normujący postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (art. 598¹ i nast.).

Już po zmianach dokonanych tą ustawą Sąd Najwyższy podjął uchwałę z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08, w której wyjaśnił, że postępowanie unormowane w art. 598¹ i nast. k.p.c. jest właściwe nie tylko w sprawach o odebranie dziecka, ale także w sprawach o wykonanie orzeczeń regulujących kontakty rodziców z dzieckiem, nakazujących wydawanie dziecka przez rodzica, któremu powierzono wykonywanie władzy rodzicielskiej, oraz zobowiązujących drugiego rodzica do odprowadzania dziecka. Zdaniem Sądu Najwyższego, zmiana modelu wykonywania orzeczeń dotyczących odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką nie może być pomijana przy rozstrzyganiu kwestii, jakie przepisy są właściwe do wykonania postanowienia sądu opiekuńczego lub sądu orzekającego rozwód, regulującego kontakty rodziców z dzieckiem, zawierające nakaz wydawania dziecka przez rodzica, któremu powierzono wykonywanie władzy rodzicielskiej, oraz zobowiązujące drugiego rodzica do odprowadzania dziecka (art. 58 § 1, art. 97 § 2 oraz art. 113 i nast. k.r.o.). Konieczność uwzględnienia tej zmiany wynika nie tylko z faktu, że wszystkie argumenty aksjologiczne i praktyczne leżące u jej podstaw są aktualne także w wypadku orzeczeń regulujących kontakty rodziców z dziećmi, ale także dlatego, że w obu wypadkach zbliżona jest – a nawet identyczna – istota obowiązków rodziców, polegających na wydaniu (wydawaniu) i odebraniu (odbieraniu) dziecka w określonym czasie i w określonych warunkach.

Uwzględniając przedstawioną ewolucję ustawodawstwa i judykatury, należy retrospektywnie uznać, że postanowienie Sądu Okręgowego, kwestionowane skargą dłużniczki Żanety Szczepaniak, nie odpowiada współczesnej, dominującej w orzecznictwie Sądu Najwyższego interpretacji przepisów normujących kontakty rodziców (rodzeństwa, dziadków, powinowatych w linii prostej i innych osób) z dzieckiem. To

stwierdzenie nie oznacza jednak, że orzeczenie to jest niezgodne z prawem w rozumieniu art. 424¹ § 1 k.p.c.

Rozwijając ten wątek należy podkreślić, że piśmiennictwie, a przez jego recepcję także w judykaturze Sądu Najwyższego, zgodnie ze stanowiskiem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (por. np. sprawa C-224/01, G. Kobler v. Austria), utrwalił się pogląd, iż niezgodność z prawem, rodząca odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa na podstawie art. 424¹ k.p.c. w związku z art. 417 § 1 i art. 417¹ § 2 k.c., musi polegać – mówiąc najogólniej – na oczywistej i rażącej obrazie prawa, niebudzącej żadnych wątpliwości. Niezgodności z prawem w tym rozumieniu nie powoduje także wybór jednej z możliwych interpretacji przepisów prawa, choćby w świetle innych orzeczeń okazała się nieprawidłowa (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2005 r., II BP 3/05, OSNP 2006, nr 21-20, poz. 323, z dnia 9 marca 2006 r., II BP 6/05, OSNP 2007, nr 3-4, poz. 42, oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007, nr 1, poz. 17, z dnia 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007, nr 2, poz. 35, z dnia 24 lipca 2006 r., I BP 1/06, OSNP 2007, nr 15-16, poz. 216, z dnia 15 listopada 2006 r., I BP 12/06, OSP 2009, nr 2, poz. 14, z dnia 14 grudnia 2006 r., I BP 13/06, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 5, s. 253 lub z dnia 4 stycznia 2007 r., V CNP 132/06, OSNC 2007, nr 10, poz. 174).

Należy podkreślić, że Sąd Najwyższy wyraźnie także orzekł, iż nie jest niezgodne z prawem w rozumieniu art. 424¹ k.p.c. prawomocne orzeczenie oparte na wykładni „obowiązującej” w chwili jego wydania, choćby w późniejszym orzecznictwie, także w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, ustalono odmienną interpretację przepisów (por. postanowienie z dnia 22 czerwca 2007 r., III CNP 37/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 94 oraz wyrok z dnia 13 grudnia 2007 r., I BP 36/07, OSNP 2009, nr 3-4, poz. 36).

W tym stanie rzeczy, zważywszy że zaskarżone postanowienie odpowiadało wykładni dominującej w praktyce zanim doszło do – dokonanej później – zmiany stanowiska judykatury, wyrażonej w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 75/08, poddawanej zresztą w piśmiennictwie łagodnej, choć niezasadnej krytyce, należało skargę oddalić (art. 424¹¹ § 1 k.p.c.; por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2009 r., V CNP 1/09, OSNC 2010, nr 3, poz. 44).